

Svea Rikes indelningar

En vanlig indelning av landet är församlingar som Svenska Kyrkan länge använt för sin rikstäckande verksamhet. Försvaret och juridiken (domstolar mm) hade sina indelningar. Jag började fundera kring municipalsamhällen. Vad var detta?

Jag slog upp Cavallins Latinska skol-lexikon från 1885 vilket kallas förkortad version av författarens ordbok 1871-1880.

Jag fastnar för uttrycket *Municeps* "i egenskap av borgare, någons medborgare från en landsortsstad i begynnelsen endast med uppgiften att deltaga i Romerska statens bördor utan aktiv borgarerätt." I senare tid gavs dock möjlighet till en viss självständighet och beskattningsrätt.

I Svensk Uppslagsbok 1935 anges likheter mellan municipalsamhälle och kommun. En municipalnämnd skulle i sitt område sköta sina förpliktelser som en stad. För att få någon kommunal beslutsrätt måste man då gå omvägen genom municipalnämnd och dito fullmäktige. Ett municipalsamhälle kunde dock aldrig vara en egen kommun.

Uppland, **Stockholms läns del.**

1933 fanns det i Sverige 217 municipalsamhällen av varierande storlek och ålder. Och då är vi framme vid Uppland och de lokala förhållandena där. Bland förortererna till Stockholm bildades ett flertal municipalsamhällen just med uppgiften att lösa respektive områdes praktiska frågor. Vägar, vatten, avlopp, tomtavstyckningar skolor mm ordnades ofta bäst gemensamt.

1951 var dessa större köpingar respektive municipalsamhällen Danderyd, Sollentuna, Stocksund och Täby. Förmodligen de flesta

köpingar som bildat egna kommuner. I Spånga socken hade t ex bildats municipet Spånga av municipalsamhällena Bromsten, Duvbo, Flysta och Solhem genom sammanslagning. Till en enhet om 10 881 invånare sammanräknat.

Uppsala läns del.

Landsbygden har endast Grillby och Örbyhus. Och så köpingen Tierp.

Och **Västmanlands länsdel** som bara har municipet Heby i Uppland.

Vi skall göra en jämförelse med Gamleby socken i Tjusts härad i Kalmar län. 3.321 invånare 1931. (= den juridiska enheten) Pastorat i S. Tjusts kontrakt Linköpings stift (Den kyrkliga enheten). Inom socknen ligger Gamleby municipalsamhälle med Gamleby köping 540 inv.

Där köpingen nu ligger, var den äldre staden Västervik belägen innan den av Erik av Pommern 1433 flyttades till sitt nuvarande läge. Se vidare under Västervik.

Södra Tjusts härad har 1936 19.370 inv. Södra Tjusts kontrakt hade 1935 32.101 inv.

Om vi jämför detta med Örbyhus i Norra Uppland ger det 1937 i Häradet 24.849 och i Kontraktet 36.568 invånare.

Örbyhus var alltså vid den tidpunkten lite av centralorten i Norra Uppsala län. Ett vildvuxet municipalsamhälle mittemellan 2 starka kyrkoförsamlingar Tegelsmora och Vendel halvmilen från ett gammalt befäst kungligt slott. Med en järnvägsknut med 2 spårvidder och ett antal småindustrier.

Det var vid den tidpunkten grannen Tierp fått ordning på sin stadsplan och bildat köping. Och roffade åt sig både affärer och skolor, och en vårdcentral och tom byggde en ny kyrka. Men en egentlig järnvägsknutpunkt blev det aldrig i Tierp.

Inte heller blev det några fler municipalsamhällen i Uppsala län. Företeelsen försvann helt med nya kommunregleringarna. Det blev Tierp som blev huvudorten.

Och de mindre orterna blev som tidigare gruv- och industriorter. Och municipalsamhällena miste sin betydelse och försvann.

Torbjörn